

УДК 821.161.2(100).09(092)

Тереза Левчук

Трансформації особистості письменника в умовах вимушеної еміграції

Мета розвідки – простежити трансформації особистості письменника в умовах вимушеної еміграції на матеріалі літератури української діаспори. В основі **методології** дослідження – емпірично-теоретичний підхід із використанням біографічного, частково психоаналітичного методів.

Результати. Структуру особистості письменника визначають внутрішні (характер, темперамент, психотип) фактори під впливом середовища – культурних традицій та суспільного життя. Трагічні події національної історії змушували багатьох письменників емігрувати за кордон, руйнуючи усталений спосіб життя. Це викликало психосоматичні зрушення, опосередковано чи й безпосередньо впливало на творчість – і на тематично-змістовому, і на поетикальному рівнях.

Відірваність від рідної землі викликала гостру ностальгію. Цей психологічний стан і водночас різновид автобіографічної пам'яті спонукав до формування ідеалізованого образу батьківщини, зумовлював відверту присутність власного «я» у художніх текстах. Розрив первинних зв'язків (Е. Фромм) давав індивідуальну свободу, але позбавляв відчуття захищеності. Уникнути «екзистенційної фрустрації» (В. Франкл) можливо за умов пошуків сенсу життя, щоразу іншого, залежно від обставин. Для багатьох емігрантів таким сенсом була творчість і можливість донести світові правду.

Проблеми адаптації в чужому середовищі пов'язані з концепціями здоров'я і неврозів. Пристосованість часто досягається за рахунок відмови від власного ества. Боротьба за індивідуальність притаманна невротичним психотипам, насамперед творчо обдарованим людям.

Висновки. Особистість письменника проявляється в тексті на різних рівнях. Не зважаючи на посталі в ХХ ст. деперсоналізовані концепції авторства, у літературі діаспори простежуємо посилення суб'єктивно-індивідуалізованого начала. Прозово-розповідна форма текстів уможливила втілення психобіографічних мотивів.

Ключові слова: особистість письменника, література української діаспори, проза, психотип, ностальгія, фрустрація.

Вступ

Структура особистості письменника – багатопланове складене утворення, що перебуває в постійному розвитку під впливом

численних внутрішніх і зовнішніх чинників. Глибинний світ митця визначають вроджені психофізіологічні механізми, приховані й не завжди усвідомлені, видимі сторони його життя часто зумовлені соціально-політичними та родинно-побутовими обставинами.

Поняття *письменник* як вираження більш ширшого концепту *митець* залишається об'єктом наукових розвідок упродовж існування літературознавства, коливаючись між полюсами визнання авторського пріоритету до його майже цілковитого заперечення. Зокрема С. Михида простежує механізми психопоетики та відзначає, що рух дослідницьких стратегій у бік від *автора* до *тексту* шкодить насамперед реципієнту, його естетичній реакції, бо залишає поза увагою буттєву сферу носія мистецьких цінностей, тобто письменника. У спеціальній розвідці науковець трактує мегатекст як «джерельний дискурс експлікації всіх буттєвих (біографія) та психофізіологічних (психобіографія) характеристик художника слова, які формують саме йому притаманні вияви художності» (Михида, 2006: 60). Цей всеохопний текст дозволить «наблизитися до об'єктивної оцінки співмірності природи психіки творця і результатів його творчої діяльності за рахунок своєї сконцентрованості навколо особистості окремого письменника та автентичності інформації, так сказати, з перших рук: спогадів його самого або сучасників, листів, автобіографій, щоденників, сповідей тощо та художніх творів, у яких прямо чи опосередковано він залишає “сліди” своєї особистості» (там само: 60).

Розглядаючи творчу особистість як органічну єдність її психологічної і творчої сутності, О. Пуніна пропонує інтердисциплінарну стратегію дослідження із залученням механізму кількоступеневого аналізу – «від суб'єкта творчості до його унаочнення в літературному творі й від такого психологічно-творчого унаочнення до мистецьких інтерпретацій», оперуючи при цьому взаємозумовленими категоріями психотипу, креатора, образу (2019a: 64). Дослідниця актуалізує психографічний розгляд, що передбачає «вивчення специфіки літературної творчості шляхом аналізу душевних властивостей автора, розкриття життєвих деталей, що стосуються його мистецтва» (Пуніна, 2019b: 45).

Життєтворчість українських письменників, як і представників будь-якої іншої національної літератури, визначають різні чинники особистісного плану, але безсумнівно, що значний вплив мають

важливі зовнішні фактори, насамперед епохальні події – революції та війни, економічні кризи та зміни суспільного устрою тощо. Поразка українських національно-визвольних змагань стала причиною політичної еміграції значної кількості письменників. Це, з одного боку, послабило на тривалий час позиції національного письменства, але з другого, виявило організованість посланців в екзилі та спричинило появу значних літературних текстів різного ґатунку.

Мета розвідки – простежити трансформації особистості письменника в умовах вимушеної еміграції.

Методи й методика

Методологічною основою дослідження стали праці Я. Ассмана, В. Франкла, Е. Фромма, М. Хальбвакса. Використано емпірично-теоретичний підхід із залученням біографічного, частково психоаналітичного методів.

Виклад основного матеріалу

Українська діаспорна література увійшла в корпус національної, поєднавшись із материковою з відновленням державності, але відрізняється ідейно-змістовими і художньо-естетичними рисами. Визначальним критерієм розрізнення стала категорія свободи. У відносно безпечних умовах, за межами диктаторсько-радянського режиму, письменники-емігранти мали змогу писати правду як у документальних свідченнях, так і в художніх одкровеннях. Однак поряд із позитивними аспектами такого становища були й негативні прояви, принаймні на певних етапах і насамперед на психологічному рівні.

Опинившись на чужині, митці переживали гостру ностальгію – болісну тугу внаслідок відриву людини від рідних місць, від своєї країни. Ностальгія нерідко стає домінуючим почуттям і сталим психічним станом людини, витісняючи інші. Сучасна психологічна наука трактує це переживання як конструктивне, у результаті якого створюється цілісний ідеалізований образ батьківщини та минулого.

Водночас ностальгію розглядають у світлі психотерапії, й навіть неврології. Сам термін (грец. *νόστος* – повернення додому і *άλγος* – біль) винайдений 1688 р. швейцарським лікарем Іоганном Хофером, який тривалий час спостерігав і описав болісний стан відірваних від дому солдатів і студентів. Досить довго ностальгію вважали хворобою.

Культурологічне осмислення ностальгії почалося в першій половині ХХ ст., зокрема в праці французького філософа й соціолога

М. Хальбвакса «Соціальні рамки пам'яті» (Les Cadres sociaux de la mémoire, 1925). Учений висунув тезу про те, що спогади не є репродукцією, а суб'єктивною реконструкцією минулого досвіду людини, яка водночас є узгодженою з реальністю і неточною, бо час стирає неприємні риси й додає нові, не помічені раніше. У цьому й криється парадокс ностальгії: люди сумують навіть за жахливими періодами минулого.

З точки зору психології ностальгію можна класифікувати як автобіографічну пам'ять. Вочевидь такий психологічний контекст пояснює звернення митців до особливого ностальгічного жанру – мемуарів. Автобіографічні мотиви є основними й у багатьох художніх текстах.

Ностальгічний дискурс пронизує писемність від Античності й до постмодернізму; має власні архетипи, наприклад, блукання Одиссея, туга Блудного сина. Однак згадані герої таки повернулися до рідних домівок, а еміграція – це зазвичай процес незворотній. Емігранти у перші роки перебування за межами батьківщини гостро відчують розрив первинних зв'язків. Психологічний аналіз такого перелому дає Е. Фромм у праці «Втеча від свободи». Розриваючи первинні зв'язки, людина отримує індивідуальну свободу, але водночас втрачає відчуття захищеності, впевненості, яке дає їй ідентичність із природою, плем'ям, релігією. Індивід, на думку філософа, «належить до впорядкованого цілого, він укорінений у ньому, а умови його членства не підлягають обговоренню. Людина може страждати від спраги чи гніту, але не страждає від найгіршого болю – цілковитої самотності й сумнівів» (Фромм, 2019: 46).

Ностальгія тісно пов'язана з патріотизмом і водночас нетотожна йому. За спостереженням дослідників, ностальгія сентиментальніша і політично менш заангажована, ніж патріотизм. Однак туга за батьківщиною людей, які щойно емігрували, та ще й вимушено, загострює почуття патріотизму, спонукає до гуртування. У такий спосіб індивідуальна ностальгія посилює соціальну, яка, відповідно до теорії культурної пам'яті Я. Ассмана, поділяється на комунікативну й культурну. Саме такі психологічні механізми активно спрацьовували у колі українських емігрантів періоду міжвоєн'я. Особисті й творчі контакти стали життєво необхідними в умовах еміграції, загострилося відчуття національної приналежності. Невипадково У. Самчук використовує багатозначний займенник *ми* для означення української еміграції, яку

об'єднувала ідея національної солідарності вигнанців. Уже в післявоєнний канадський період письменник згадував настрої перших років еміграції: *«Нас було кілька сотень з загальної кількатисячної української колонії, ми були поколіннями Крут, Базару, Листопада, Четвертого Універсалу, України Мілітанс»* (Самчук, 1972: 5).

Емігрантський шлях кожного з українських письменників був складним, часто трагічним. Екзистенційна криза, побутова невлаштованість, фінансова скрута, сумнівність перспектив не змогли витіснити прагнення творити, реалізовувати талант. У результаті довгого чекання позитивних конструктивних змін втрачалося почуття реального, стали переважати ілюзії. Такий настрій У. Самчук пояснює загальною, на грані гістерії, депресією: *«тисячі вирваних з корінем дерев, що їх штучно підтримують для пересадки на інший ґрунт. Вони болять, їх соки вичерпуються, їх листя в'яне, вони задихаються»* (1979: 150).

Ця метафора логічно постає з ширшого асоціативного мотиву закоріненості в ґрунт, характерного для європейської культури, зокрема осілих хліборобських націй. В українській літературі слово *ґрунт* у значенні основи набуло ознак міфологеми, а в творах емігрантів особливих контамінацій. Ф. Одрач у мемуарній повісті *«На непевному ґрунті»* подає картину перехідного часу, коли Полісся (зокрема Пінщина) *«ще не було адміністративно переорганізоване на советський лад»* (1962: 84). Болотяна місцевість – *непевний ґрунт* – була такою не тільки в прямому, але й в переносному значенні. Взимку, коли земну поверхню сковував мороз, агітатори й представники влади часто навідувалися до поліщуків, але ситуація змінювалася з настанням весни: *«Болота широко й далеко покриє водяна гладина; бурхлива рухома порозриває насипані дороги, понесе з собою дерев'яні мости, – і тоді села будуть острівцями, до яких ані авта, ані танки не доїдуть»* (Одрач, 1962: 84).

Навколо концепту *ґрунт* (земля як батьківщина) Ф. Одрач формує своєрідний паралелізм суспільних і природних аспектів, а В. Домонтович у романі *«Без ґрунту»* розвиває подібну опозицію, торкаючись при цьому проблем урбанізації та штучності. Кризу автентичності письменник відтворює через заперечення традицій, відрубубування коренів, втрати основ: *«Сучасна людина виробила в собі звичку не мати свого кутка. Вона розірвала пуповину, що зв'язувала її з материнським лоном місця. Відмовилась од почуття спільноти з землею. Зреклася свідомості своєї тотожности з країною. Загубила*

згадку про свою спорідненість з вітчизною» (Домонтович, 1948: 14). Однак первісні інстинкти, зокрема одвічні зв'язки з місцем, повертають людину до її природних витоків при першій нагоді: *«вони проривають штучні заборона, як річка повінь, коли приходить весна»* (там само: 14).

Відобразивши в персонажах твору українських письменників порубіжжя та першої третини ХХ ст., В. Домонтович порушив і проблему еміграції як способу виживання та можливості творчості. *«Олесь емігрував, Чупринка був розстріляний, Філянський, Капельгородський замekli. Самійленко, повернувшись з еміграції, помирав, хворий на сухоти, в Боярці під Києвом. Микола Вороний робив даремно зусилля зберегти за собою місце в поточному літературному процесі»* (Домонтович, 1948: 164).

В автобіографічній повісті Ф. Одрач вказує на особливу проблему в ССРСР – узаконення «психологічної пошести» – брехні на всіх рівнях: *«брешуть дипломати, брешуть військові командири, брешуть університетські професори й учителі середніх та нижчих шкіл; брешуть голови колгоспів, бригадири і ті, які під їхньою зверхністю. Одні брешуть, щоб добре жити, другі, щоб полегшити своє життя, чи викрутитися від напастей»* (1962: 166).

Прийнявши непросте рішення стати емігрантом, залишити назавжди батьківщину, українські письменники не просто отримували можливість зберегти життя і власну творчість, але й донести світові правду. Для багатьох це стало справжнім сенсом життя, а це ще один із механізмів самозбереження.

В. Франкл доводить, що прагнення знайти сенс життя є основною мотиваційною силою людини. Митці в умовах вимушеної еміграції могли втрапити в пастку «екзистенційної фрустрації», що породжує ноогенні неврози. Пошук життєвого сенсу та цінностей може спричинити внутрішню напругу, яка, на думку є необхідною умовою для психічного здоров'я. Мислитель припускає, *«що у світі не існує нічого іншого, що б допомагало людині вижити за найскладніших обставин так само ефективно, як усвідомлення сенсу свого існування»* (Франкл, 2019: 114). В. Франкл наводить факт власного життя: перед відправленням в Освенцим було знищено рукопис надзвичайно важливої для автора книги з обґрунтуванням засад логотерапії; глибоке прагнення написати цю книгу заново допомогло вченому пережити табірне жахіття.

Життя емігрантів у таборах Ді-Пі не можна, звісно, порівнювати з перебуванням у концтаборах, але й там умови були досить жорсткі. Також чимало втікачів із пазурів тоталітарного режиму вже мали досвід ув'язнень і різноманітних покарань. Декларацією гідності та винятковим свідченням людини, яка пережила примусову репатріацію, насильство, тортури, приниження як колишній в'язень, остарбайтер, полонений став політичний памфлет Івана Багряного «Чому я не хочу вертатись до ССРСР?» (1946). Емігранти свідомо вибирали долю «бути ізгоєм на тлі величезного, бурхливого, багатого світу» (Самчук, 1972: 15).

Припускаємо, що головною рушійною силою, яка змушувала їх вириватися за кордон було прагнення не просто фізично вижити, а втілювати творчий потенціал, виконати замисел, написати свої омріяні книги.

В. Франкл доводить, що сенс життя завжди змінюється. Згідно з логотерапією, віднайти цей сенс можна різними шляхами: 1) займаючись справою або творчістю, 2) досвідчуючи щось або зустрічаючи когось; 3) обираючи власне ставлення до неминучих страждань. Перше, шлях досягнень та звершень, є доволі очевидним, друге й третє психолог пояснив як пізнання чогось (добра, істини, краси) або когось (Франкл, 2019: 121).

Письменники в еміграції шукали особистий сенс існування, а разом їх об'єднувала ідея національної солідарності вигнанців. Одержимий ідеєю «великої літератури», У. Самчук ставив перед митцями націєтворчу мету: «Наша література багато зробила для відродження свого народу, але перед нею ще багато дечого, що ще треба буде зробити. <...> Ми різні за формою, але однакові в намірах. Так. Ми не емігранти, а народ в поході» (1979: 30).

Для українських незворотників однією із нагальних проблем стала проблема консолідації. Спробою єднання, збереження, продовження була організація МУРу – «асоціації зі словом мур, мовляв, щось фортецеподібне, щось непохитне» (Шерех, 2008: 562). У статті «МУР і я в МУРі» Ю. Шерех коротко викладає ті думки, якими сповнені спогади незмінного голови об'єднання У. Самчука. «Ми опинилися на чужині, програли – не гравши – політичні ставки, – пише Ю. Шерех. – Якщо не могло бути батьківщини на географічній мапі, ми могли збудувати батьківщину в наших душах. Літературні, мистецькі твори, що постануть з нашого об'єднання, будитимуть душі, свої й чужі. Поновна будова України почнеться з таких творів» (2008:

563). Ю. Шерех, як і У. Самчук, вживає *ми*, він переконаний, що такі ж почування хвилювали всіх засновників. Ідея МУРу була близька багатьом, але не кожен зумів пройти випробування єдністю, славою, заздрістю. За межами рідної землі формувалася нація, світогляд, який визначався зіткненням двох гострих протилежностей комунізм–націоналізм (У. Самчук), східняки–західняки (Ю. Шерех). «В полоні ідеї національної єдності» перебував не тільки Ю. Шерех, який проголошував: «Ми хотіли національної єдності, і ми були певні, що вона вже є. Бо й чого б люди тікали з батьківщини й опинялися бездомними на чужині, якби їх не вела провідна зірка цієї ідеї» (2008: 577). Ю. Шерех вживає *ми*, говорить про порожнечу, яка заповнювалася ілюзіями. Однією з таких ілюзій було уявлення про єдність еміграції. Попри все літератор вважає існування МУРу виправданим, він хотів щоб була література українською мовою і щоб вона була добра, або велика, як це бачив У. Самчук.

У згаданій вище спогадовій статті Ю. Шерех як організатор і загальний дорадник зауважив власне психологічні нюанси співучасті різних за темпераментом і характером людей, митців: «Толеранція не належала до чеснот багатьох письменників МУРу» (2008: 567). Серед тих, хто за першої недогоди виказував бурхливі реакції й погрожував вийти з організації, Ю. Шерех називає Т. Осьмачку та Ю. Косача. Один з епізодів: «Косачеві скрізь увижалися підступи ворогів, справжніх (яких він дійсно мав), а частіше уявних, він кидався з злобою й одчаєм загненого вовка і рвався геть з об'єднання. Скільки часу, енергії й нервів коштувало переконати їх лишитися серед членів! Часом це було наче вмовляння вередливої дитини» (Шерех, 2008: 568).

Міжвоєнний період в Європі дав змогу українським письменникам зібратися з думками, усвідомити недавні події, здебільшого трагічні як для кожного особисто, так і для України. Згодом з'явилися твори – свідчення жорстокого етноциду.

Враження дитячих і юнацьких років переосмислювалися й трансформувалися часто вже в еміграції. В. Барка думав над темою голоду двадцять п'ять років; занотовувати власні спогади та свідчення очевидців почав 1943 р. в таборах Ді-Пі, формувати текст – 1950 р. в Нью-Йорку, до останнього вагаючись із жанровою формою твору «Жовтий князь». В основі сюжету – справжня історія української родини, яких було тисячі. Поряд із реалістичним і метафізичним, розповідь має й психологічний план, що полягає в «зображеннях незвичайних змін душевного життя,

викликаних масовим голодом». Тема була для автора настільки важкою й важливою, що спонукала його до кропіткої праці над текстом обох частин упродовж усього життя.

Епічності у відображенні В. Баркою трагедії родини Катранників додає прийом літопису, використаний також У. Самчуком для реалізації теми голодомору в романі «Марія».

На прикладі названих творів виразно постає проблема психології творчості, пов'язана з впливом темпераменту на тривалість процесу: Барка писав роман усе життя, Самчук упродовж року.

Своєрідні особливості творчого процесу демонструє творчість Т. Осьмачки, зокрема його працю в царині поезії та прози. Письменник починає розповідь у романі «Старший боярин» від подій 1912 р., завершив його писати 1944 р. в польському містечку Криниці, вийшов друком 1946 р. під час перебування письменника в таборах Ді-Пі у повоєнній Німеччині серед інших проєктів МУРу. Перший прозовий твір Т. Осьмачки – вже знаного поета – презентував синтезований образ України початку ХХ ст., увібравши риси національної ментальності, міфології, традиційності. Виписані з безмежною любов'ю сонячно-барокові картини обвіяні гіркотою туги за минулим. У внутрішніх монологіях героїв звучать екзистенційні роздуми: *«Людино, глянь у світ і збагни, де ми. І зрозумій, що ми манюсенькі-манюсенькі... І роковані на поталу комусь страиному і незбагненому... і через те наш розпач нехай буде великим чуттям згоди між теплом твого ества і мого аж до останнього нашого зітхання, бо за ту кривду, що ми з'явилися на світ, ніхто ні перед ким не стане покутувати і ніхто нас не пожаліє, крім нас самих»* (Осьмачка, 1946: 8).

Ідейні емігранти міжвоєнного періоду належали до одного покоління, але кожен мав свій шлях на чужину, власні механізми адаптації, зумовлені насамперед особливостями характеру. Ототожнення психічного здоров'я зі здатністю пристосовуватися до довкілля та спільнот поступово втратило актуальність і навіть отримало засудження серед фахівців.

Проблему пристосованості в контексті суспільно прийнятних норм і відхилень порушує Е. Фромм. Він зауважує поширену серед психіатрів впевненість в очевидності структури свого суспільства, коли погано пристосовану до цієї структури людину таврують як неповноцінну. І навпаки, добре пристосованого індивіда відносять до вищого розряду за шкалою людських цінностей (Фромм, 2019: 141).

Розрізняючи ці концепції здоров'я і неврозів, Е. Фромм дійшов висновку, «що людина, нормальна в сенсі доброї пристосованості, часто є менш здоровою в сенсі людських цінностей, ніж невротик» (2019: 141). Психолог доводить, що пристосованість часто досягається лише за рахунок відмови від власної особистості на угоду прийнятним суспільним уявленням про нормальність. Водночас такій особі може загрожувати втрата індивідуальності та спонтанності. Е. Фромм характеризує невротика «як людину, що не здалася в боротьбі за власну особистість» (2019: 142).

Така визначальна якість творчої особистості як індивідуальність гіперболізувалася в період модернізму, а невротичність стала невід'ємним атрибутом і авторів, і персонажів. М. Моклиця структурувала епоху з огляду на психіку людини. Застосувавши теорію К. Г. Юнга про психологічні типи до структуризації психології модернізму, дослідниця обґрунтовує формування модерністських стилів на основі психологічних векторів інтенційності: символіст на основі інтуїтивного, експресіоніст – емоційного, сюрреаліст на основі розумового, футурист – сенсорного (Моклиця, 2002: 80–82).

З одного боку, психотип митця визначав творчий процес та визначальні риси творчості. З іншого, митців почасти об'єднував тип творчості, почасти громадські угруповання. Чимало зі згаданих письменників міжвоєнного періоду пройшли період МУРу (Улас Самчук, Тодось Осьмачка, Василь Барка, Іван Багряний, Юрій Косач) та його ідейного продовження «Слово» (Федір Одрач).

У творчому контексті письменники міжвоєнної діаспори здебільшого тяжіли до модернізму, але вирізнялися стилем. Єднало їх гостре відчуття несправедливості, переживання втрати батьківщини.

Наукова новизна

Дослідження літератури української діаспори крізь призму психобіографії та психопоетики – порівняно новий напрям літературознавства, але має значні перспективи. Пропонована розвідка демонструє ефективність залучення таких психографічних маркерів, як ностальгія, депресія, невроз, фрустрація, до розгляду текстів представників еміграції.

Висновки

Особистість письменника проявляється в тексті на різних рівнях. Не зважаючи на посталі в ХХ ст. деперсоналізовані концепції авторства, у літературі діаспори простежуємо посилення суб'єктивно-

індивідуалізованого начала. Прозово-розповідна форма текстів уможливила втілення психографічних наративів.

Автобіографічна пам'ять стала тим психологічним чинником, що мотивував звернення представників української міжвоєнної еміграції до жанру мемуарів, а також сприяла прояву численних автобіографічних мотивів у художніх творах.

Емігранти міжвоєнної гостро переживали раптовий розрив первинних зв'язків, втрату родової ідентичності, що спонукало до активної комунікації та гуртування. Депресивні настрої долали діяльністю, напруженою працею, творчістю. Потужним механізмом самозбереження став пошук сенсу життя. Для багатьох головною метою стала необхідність не тільки написати власні тексти, але й створити велику літературу – українську.

Література

Домонтович, В. (1948). *Без ґрунту*. Регенсбург: Видання Михайла Борецького.

Михида, С. (2006). Мегатекст і особистість письменника. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 26, 58–62.

Моклиця, М. (2002). *Модернізм як структура: філософія, психологія, поетика*. Луцьк: Ред.-вид. відділ «Вежа» ВНУ ім. Лесі Українки.

Одрач, Ф. *На непевному ґрунті*. Торонто: Українське видавництво «Добра книжка».

Осьмачка, Т. (1946). *Старший боярин*. Новий Ульм: Видавництво «Прометей».

Пуніна, О. (2019b). Творча особистість письменника: проєкція на психографію. *Проблеми сучасного літературознавства*, 28, 45–62.

Пуніна, О. (2019a). Наукова інтерпретація творчої особистості письменника: інтердисциплінарна стратегія. *Султанівські читання*, VIII, 63–74.

Самчук, У. (1972). *На білому коні*. Вінніпег: Волинь.

Самчук, У. (1979). *Плянета ДіПи: Нотатки й листи*. Вінніпег: Волинь.

Франкл, В. (2019). *Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі*. Харків: Клуб сімейного дозвілля.

Фромм, Е. (2019). *Втеча від свободи*. Харків: Клуб сімейного дозвілля.

Шерех, Ю. (2008). МУР і я в МУРі. Сторінки зі спогадів. Матеріали до історії української еміграційної літератури. *Шерех Ю. Вибрані праці. Літературознавство*. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 559–592.

References

Domontovych, V. (1948). *Bez gruntu* [Without ground]. Regensburg: Vydannia Mykhaila Boretskoho (in Ukrainian).

Mykhyda, S. (2006). Mehatekst i osobystist pysmennyka [Megatext and the writer's personality]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 26, 58–62 (in Ukrainian).

Moklytsia, M. (2002). *Modernizm yak struktura: filozofia, psykholohiia, poetyka* [Modernism as a structure: philosophy, psychology, poetics]. Lutsk: Red.-vyd. viddil «Vezha» VNU im. Lesi Ukrainky (in Ukrainian).

Odrach, F. *Na nepevnomu grunti* [On uncertain ground]. Toronto: Ukrainske vydavnytstvo «Dobra knyzhka» (in Ukrainian).

Osmachka, T. (1946). *Starshyi boiaryn* [Senior boyar]. Novyi Ulm: Vydavnytstvo «Prometei» (in Ukrainian).

Punina, O. (2019b). Tvorchia osobystist pysmennyka: proieksiia na psykholohiia [Creative Personality of the Writer: Projection on Psychography]. *Problemy suchasnoho literaturoznavstva*, 28, 45–62 (in Ukrainian).

Punina, O. (2019a). Naukova interpretatsiia tvorchoi osobystosti pysmennyka: interdystsyplinarna stratehiia [Scientific interpretation on the creative personality of the writer: an interdisciplinary strategy]. *Sultanivski chytannia*, VIII, 63–74 (in Ukrainian).

Samchuk, U. (1972). *Na bilomu koni* [On a white horse]. Vinnipeg: Volyn (in Ukrainian).

Samchuk, U. (1979). *Pliana DiPi: Notatky y lysty* [Planet D.P.: Notes and Letters]. Vinnipeg: Volyn (in Ukrainian).

Frankl, V. (2019). *Liudyna v poshukakh spravzhnoho sensu. Psykholoh u kontstabori* [Man's Search for Meaning. A psychologist in a concentration camp]. Kharkiv: Klub simeinoho dozvillia (in Ukrainian).

Fromm, E. (2019). *Vtecha vid svobody* [Escape from freedom]. Kharkiv: Klub simeinoho dozvillia (in Ukrainian).

Sherekh, Yu. (2008). MUR i ya v MURi. Storinky zi spohadiv. Materiialy do istorii ukrainskoi emigratsiinoi literatury [MUR and I in MUR. Pages from Memories. Materials for the History of Ukrainian Emigration Literature]. *Sherekh Yu. Vybrani pratsi. Literaturoznavstvo*. Kyiv: VD «Kyievo-Mohylianska akademiia», 559–592 (in Ukrainian).

Tereza Levchuk. Transformations of a Writer's Personality in the Conditions of Forced Emigration.

Objective. The aim of this study is to trace the transformations of a writer's personality in the conditions of forced emigration based on the literature of the Ukrainian diaspora. The research **methodology** is based on an empirical-theoretical approach, incorporating biographical and partially psychoanalytical **methods**.

Results. A writer's personality is shaped by internal factors (character, temperament, psychological type) influenced by the surrounding environment, including cultural traditions and social life. The tragic events of national history forced many writers to emigrate, disrupting their established way of life. This led to

psychosomatic changes that indirectly or directly affected their creativity—both in thematic-content and poetic dimensions.

Separation from their homeland provoked acute nostalgia. This psychological state, also a form of autobiographical memory, contributed to the formation of an idealized image of the homeland and led to the explicit presence of the writer's "self" in literary texts. The rupture of primary bonds (as per Erich Fromm) granted individual freedom but deprived writers of a sense of security. Avoiding "existential frustration" (as per Viktor Frankl) was possible only through the search for life's meaning—constantly changing depending on circumstances. For many emigrants, creativity and the opportunity to convey the truth to the world became such a meaning.

Adaptation problems in a foreign environment are closely related to concepts of health and neuroses. Adaptation is often achieved at the cost of abandoning one's true self. The struggle for individuality is characteristic of neurotic psychological types, especially creatively gifted individuals.

Conclusions. A writer's personality manifests in texts at various levels. Despite the depersonalized concepts of authorship that emerged in the 20th century, the literature of the diaspora demonstrates a strengthening of subjective-individual expression. The prose-narrative form of texts enabled the incorporation of psycho-biographical motifs.

Key words: writer's personality, Ukrainian diaspora literature, prose, psychological type, nostalgia, frustration.

Левчук Тереза Петрівна – доктор філологічних наук, професор кафедри теорії літератури та зарубіжної літератури Волинського національного університету імені Лесі Українки; <http://orcid.org/0000-0002-0277-3280>; Tereza.Levchuk@vnu.edu.ua